

Koperek, Jerzy

Analiza treści kerygmatu "Drugiego listu Klemensa Rzymskiego" i "Homilii paschalnej" Melitona z Sardes

Studia Redemptorystowskie nr 8, 177-186

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Jerzy Koperek
KUL – Lublin

ANALIZA TREŚCI KERYGMATU DRUGIEGO LISTU KLEMENSA RZYMSKIEGO I HOMILII PASCHALNEJ MELITONA Z SARDES

Wstęp

1. Wartość chrześcijańskiego życia

Analiza wartości chrześcijańskiego życia prowadzi do wniosku, że źródło wewnętrznej mocy duchowej człowieka, bez której niemożliwe jest prawdziwe posługiwanie Bogu i bliźniemu w duchu chrześcijańskiej miłości, tkwi w pokucie¹. Poniższa analiza dwóch homilii wydobywa wartości pokuty chrześcijańskiej. Ważne jest ukazanie znaczenia pokuty w kontekście całego życia duchowego człowieka. Przedstawienie problematyki pokuty zmierza więc do wnikięcia w najgłębsze wartości ducha, aby pełniej zrozumieć istotę chrześcijaństwa.

2. Drugi list Klemensa Rzymskiego

Tzw. *Drugi list Klemensa Rzymskiego* nie został napisany przez trzeciego papieża w historii Kościoła, jak by wynikało z tytułu. Nie wiadomo, kto był jego prawdziwym autorem, nie jest to też właściwie list w pełnym tego słowa znaczeniu, lecz starochrześcijańska homilia. Pod względem formy i treści nie stoi ona na najwyższym poziomie. Jest jednak bardzo cenna jako najstarszy znany zabytek chrześcijańskiego kaznodziejstwa.

3. Homilia paschalna Melitona z Sardes

Autorem drugiej homilii jest Meliton, biskup Sardes, apologeta i teolog grecki z II wieku. Ma ona szczególną wartość w ogólnym rozwoju kaznodziejstwa. Odznacza się wyszukaniem słownictwem i kunsztownym

¹ J. Koperek, *La formazione della coscienza nel sacramento della riconciliazione secondo l'insegnamento di Giovanni Paolo II*, Roma 1989.

stylem. Jej zasadniczym tematem jest historia wyprowadzenia narodu wybranego z Egiptu jako zapowiedź wyzwolenia ludzi z niewoli grzechu i śmierci przez ofiarę Chrystusa na krzyżu.

Jeden z wątków homilii mówi o upadku pierwszego człowieka, w związku z czym wszyscy mają skażoną grzechem naturę. Słabość, jaką człowiek został dotknięty, można jednak ograniczać poprzez życie w pokucie i umartwieniu i w taki sposób łączyć się coraz ściślej z Bogiem, który umacnia człowieka swoimi łaskami do walki ze złem.

1. Analiza treści kerygmatu

1.1. Miłość Boga i dążenie do doskonałości

Kerygmat *Drugiego listu Klemensa Rzymskiego* oscyluje wokół problematyki miłości Boga i dążenia człowieka do doskonałości. Według listu człowiek zawdzięcza Bogu wszystko, całe swoje życie, to, że w ogóle istnieje i działa. Wszystko uzależnione jest od Boga, który ma wszelką siłę i moc. On jest Sędzią żywych i umarłych. Z pielgrzymowania na ziemi człowiek będzie musiał zdać sprawę w przyszłości, dlatego istnieje konieczność od zaraz rozpoczęcia życia w łączności z Bogiem. Jeśli człowiek nie uwierzy w Chrystusa, który ofiarował się za świat, jeśli nie zrozumie prawdziwego powołania, nie uświadomi sobie również, „jak wielką winniśmy Mu wdzięczność i w jaki sposób mamy starać się odplacić Mu godnie za to, czego nam użyczył”².

Wydaje się, że człowiek w najlepszy sposób odwzajemnia się Bogu przez prawdziwą miłość do Niego, z której po zrozumieniu wielkości Boga i ludzkiej słabości wynika konieczność pokuty na wzór Chrystusa. Wdzięczność Chrystusowi za Jego dzieło zbawienia prowadzi człowieka do czynów, którymi manifestuje zaangażowanie w sprawy Królestwa Bożego. Według słów Chrystusa, że kto wyzna Go przed ludźmi, tego i On wyzna przed Ojcem swoim, chrześcijanin jest zobowiązany do świadectwa o Chrystusie wszędzie i zawsze. Jednym z istotnych sposobów tego świadczenia jest pokuta jako wyraz świadomego uniżenia się względem Boga.

Ludzkie serce, oczy i uszy powinny być skierowane na Królestwo Boże, któremu nigdy nie będzie końca. Czas ludzkiego pobytu na ziemi jest bardzo krótki w porównaniu z wiecznością, dlatego nie godzi się człowiekowi dbać o coś innego niż tylko o zbawienie własne i innych. Dążenie to opiera

² *Drugi list Klemensa Rzymskiego*, n. 5, 7, w: *Antologia Literatury Patrystycznej*, t. 1, red. M. Michalski, Warszawa 1975, s. 75.

się m.in. na Chrystusowej obietnicy odpoczynania w przyszłym królestwie i życia na wieki. Z tego rodzi się także pragnienie pracy nad własną doskonałością. Czas dany mu przez Boga na ziemi człowiek winien wypełnić ciągłym dążeniem do całkowitego upodobnienia się do Niego. Wszystko, co czyni tutaj na ziemi, jest podstawą do sprawiedliwego sądu Bożego nad nim. Bóg obecnie daje szansę, aby właściwie wykorzystać czas: „Póki w ciele żyjemy na tym świecie, możemy żałować i pokutować z całego serca za wszelkie zło, jakieśmy popełnili, i otrzymać od Boga zbawienie, zawsze bowiem jeszcze mamy czas na poprawę; gdy jednak opuścimy ten świat, wtedy już ani pokuta, ani poprawa nie będzie więcej możliwa. Tak, bracia moi, tylko pełniąc wolę Ojca, zachowując ciało w czystości, strzegąc przykazań Pańskich, otrzymamy żywot wieczny (...)”³.

Słowa powyższe są bardzo jasne i w rozumieniu chrześcijanina oczywiste. Wiadomo bowiem, że wraz ze śmiercią kończy się zdobywanie zasług u Boga, dzięki którym można otrzymać życie wieczne i cieszyć się wieczną radością. W porównaniu z Bożą wielkością i majestatem człowiek jest tylko prochem, który nic sam z siebie uczynić nie może. Tak rozumując, składa on z siebie całopalną ofiarę Bogu i czyni wszystko, co przybliża go do Boga i z Nim jednoczy. Czas dany mu przez Boga jest czasem ofiary i pracy nad własną doskonałością. Bóg stale oczekuje od człowieka poprawy, bo człowiek ze względu na swą słabość i ułomność ciągle upada i grzeszy. Każdy grzech osłabia jego miłość do Boga. Pokuta natomiast pomaga odnowić jasne spojrzenie na sprawy nadprzyrodzone i ciągle podtrzymuje człowieka w gotowości składania ofiar z siebie Bogu. W taki sposób człowiek jest bliżej Niego; łatwiej może przeciwstawiać się złu i walczyć z głównym sprawcą grzechu.

Pokuta ogarnia całe serce i takie pragnienie nie może człowieka opuszczać. Z tego pragnienia rodzi się miłość Boga.

1.2. Nawrócenie człowieka

Człowiek ma czas na poprawę zawsze, ale nigdy nie może odkładać na później swojego nawrócenia i pokuty. Każdy dzień jest ważny. Bóg jednak nie ogranicza człowieka w czasie jego pokutowania i nie nakazuje mu, kiedy powinien zacząć pokutować. To jest wielkie uszanowanie wolności ludzkiej ze strony Boga; tym większa więc musi być wdzięczność ku Niemu objawiająca się w pokutowaniu za grzechy: „Zacznijmy zatem, bracia,

³ Tamże, n. 8, 7, s. 77.

już teraz pokutować i bądźmy na tyle trzeźwi, by czynić tylko dobro. Pełno w nas wszelkiej głupoty i złości. Pozbądźmy się dawnych grzechów i szczerze pracujmy nad naszym zbawieniem⁴.

Zatem pokutę człowiek winien czynić od zaraz, natychmiast, gdy tylko do jego świadomości dotrze taka konieczność. Zwlekanie nie poprawia jego sytuacji, wręcz przeciwnie, nie pozwala mu szybciej i lepiej poznać prawdziwej wartości pokuty, która oczyszcza go ze zła i nieprawości obciążających jego sumienie⁵.

Człowiek, mimo iż jest uzależniony od Boga i bez Niego nic uczynić nie może, to jednak – choć może to brzmieć paradoksalnie – decyduje o własnym zbawieniu, bo Bóg pozostawił mu wolną wolę, dzięki której podejmuje odpowiedzialne względem swojego losu obecnego i przyszłego decyzje. Ciągłe czuwanie nad stanem własnej duszy i świadomością rozumienia wartości pokutowania na ziemi jest bardzo ważnym elementem w pracy nad własną doskonałością, w jednoczeniu się z Bogiem i w nieustannym stawianiu się w obecności Bożej⁶.

Tylko permanentna kontrola własnego postępowania i decyzji życiowych wpływających na stan ludzkiego ducha może człowiekowi umożliwić stawanie się coraz bardziej doskonałym i świętym. Temu ma służyć pokuta i wynikający z niej wewnętrzny duchowy rozwój. W wymiarze duchowym człowiek jest słaby i ułomny, upada i grzeszy, dlatego potrzebna jest ciągła świadomość konieczności pokutowania i umacniania wciąż na nowo własnego ducha w dążeniu do Królestwa Bożego. „Tak więc, bracia, korzystajmy z tego, że mamy jeszcze sposobność do pokuty, póki czas, nawróćmy się do Boga, który nas powołał i w tej chwili jeszcze gotów jest nas przyjąć. Zaprawdę, jeśli się wyrzekniemy doczesnych rozkoszy i na tyle się przewyciężymy, że nie pójdziemy za złymi skłonnościami duszy naszej, to Jezus okaże nam miłosierdzie”⁷.

Nawrócenie się do Boga wymaga od człowieka wiele trudu w przewyciężeniu własnych słabości. Wstąpienie na drogę prawdy i miłości jest czynem świadczącym, że człowiek pragnie dobra swej duszy i że „pożera” go pragnienie poznania prawdy. Ta prawda wyzwala go z jego skłonności do zła, jest jego obroną przed zakusami złego ducha. Wyzwała w nim także wielkie pokłady mocy duchowych i daje mu tarczę obronną, którą

⁴ Tamże.

⁵ Por. A. Koperek, *Personalistyczny aspekt pojednania w sakramencie pokuty*, „Homo Dei” (1996), nr 2–3, s. 53–68; tenże, *La formazione della coscienza...*, dz. cyt., s. 56–67.

⁶ Por. A. Koperek, *Personalistyczny aspekt pojednania...*, dz. cyt., s. 59.

⁷ *Drugi list Klemensa Rzymskiego*, n. 8, 7, dz. cyt., s. 78.

człowiek podeprze się w chwilach zwątpień i załamania. Samo dążenie do prawdy to już bardzo szlachetna postawa, którą człowiek akcentuje chęć oddania swoich wysiłków na rzecz dobra własnego i wspólnego. Ta prawda tak bardzo mocno poszukiwana daje mu wewnętrzną moc, dzięki której poznawszy swoje zło, nie omieszką według nakazu Chrystusa czynić pokuty, bo ona uzdalnia człowieka do przyjęcia łaski Bożej i dokonywania wielkich czynów w najbliższym otoczeniu i w całej wspólnotcie Kościoła. Jest więc pokuta mocą i siłą każdego chrześcijanina, dzięki której ukazuje on światu, że pragnie pełnić wolę Bożą i przez to należeć z całą stanowczością i odpowiedzialnością do założonego przez Chrystusa Kościoła⁸.

Bóg, stwarzając człowieka, wyznaczył mu na ziemi wzniosłą rolę do wypełnienia. Jest nią osiągnięcie świętości i zdobycie Królestwa, któremu nie będzie końca. Człowiek może w pewnym momencie życia odstąpić od Bożych przykazań i pójść za głosem swoich słabości, ale miłosierna dłoń Boga zawsze oczekuje na jego nawrócenie i powrót do owczarni Chrystusowej. Nawrócić się i czynić pokutę to jedno z największych zadań człowieka na ziemi. To jest wielkie dzieło, do którego Pan nawołuje każdego. Pokutując, człowiek oczekuje jednocześnie miłosierdzia Bożego, bo tylko Bóg ma prawdziwą moc przezwyciężenia zła szerzącego się w duszach ludzkich⁹.

1.3. Praktyczna pomoc bliźniemu

Każdy człowiek powinien dbać o własne zbawienie i ciągle korygować swoje postępowanie w celu osiągnięcia wiecznego szczęścia i dobra. Nie może jednak zapatrzyć się tylko w siebie i swoje problemy. Niejednokrotnie musi wyjść poza siebie i swoje sprawy, aby spojrzeć na bliźniego w duchu miłości i miłosierdzia. Trzeba dostrzec innego człowieka i jego problemy życiowe. Jest to także sposób pokutowania, o którym autor *Drugiego listu* pisze w następujących słowach: „Jeśli zaś chodzi o sposób pokutowania, to doskonałą jest rzeczą jałmużna, post lepszy jest od modlitwy, ale jałmużna przewyższa zarówno jedno, jak drugie. Miłość pokrywa mnóstwo grzechów (1 P 4, 8), modlitwa zaś, jeśli płynie z głębi szczerego serca, wybawia od śmierci. Szczęśliwszy jednak, kto praktykuje to, co doskonałe, bowiem jałmużna zdejmuje także ciężar grzechu”¹⁰.

⁸ Por. A. Koperek, *Personalistyczny aspekt pojednania...*, dz. cyt., s. 63; tenże, *La formazione della coscienza...*, dz. cyt., s. 90–95.

⁹ Por. A. Koperek, *Personalistyczny aspekt pojednania...*, dz. cyt., s. 64; tenże, *La formazione della coscienza...*, dz. cyt., s. 112–147.

¹⁰ *Drugi list Klemensa Rzymskiego*, n. 8, 7, dz. cyt., s. 78.

Jak wynika z przytoczonego fragmentu, chrześcijaństwo nie jest jakąś filozofią, ale wczuwa się w konkretne położenie człowieka i jest z nim w każdej chwili jego życia. Pragnie mu służyć w sposób jak najdoskonalszy, rozumiejąc całość złożonej psychiki człowieka, wartość jego człowieczeństwa i ludzkiej godności. Jest to więc wiara, która doskonale służy człowiekowi i która zwracając wielką uwagę na sprawy duchowe, nie zapomina o jego konkretnych życiowych potrzebach. Każdy więc czyn spełniony z miłością względem bliźniego zdejmuje ciężar grzechu.

Jak się okazuje, pokuta to nie tylko pewne ograniczenia, jakie człowiek sobie nakłada i które związane są tylko z jego własną osobą. Pokutować można – i to w doskonalszy nawet sposób – gdy bezpośrednio pomaga się bliźniemu. Ta pomoc jest ofiarą złożoną dla dobra drugiej osoby. Takie stanowisko, wypływając z wiary, jest ograniczeniem, jakie człowiek nakłada na siebie dla miłości bliźniego, w którym widzi samego Boga. Aby osiągnąć pełną doskonałość, należy szczerym sercem uczynić to, co wynika z nakazu Chrystusa, który bogatemu młodzieńcowi chcącemu być doskonałym nakazał rozdać majątek ubogim i podążać za sobą. W miłosierdziu i miłości tkwi doskonała pokuta i w taki sposób można dać wyraz świętości.

Szczęśliwy jest człowiek, który wszystko, co czyni, robi z myślą o Bogu, a w konsekwencji o Jego wyznawcach, i tak postępując, zmierza do doskonałości, do której wszyscy są powołani. Wypełniając prawo miłości, staje się sam coraz bardziej doskonały i pomaga innym w osiągnięciu świętości. Szczególnego przykładu potrzebują młodzi ludzie, którzy w swoim życiu niejednokrotnie nie zdążyli, a nawet nie mogli jeszcze zrozumieć w pełni i realizować nakazów Pańskich: „Jako zapłatę dajcie mi, proszę, szczerą pokutę waszą i wasze usilne staranie o zbawienie i żywot wieczny. Będzie to zarazem dobrym przykładem dla młodzieży naszej, która nie szczędzi trudu, by dojść do pobożności i przypodobać się dobremu Bogu”¹¹.

Autor pierwszej homilii za swoje przemyślenia i upomnienia w duchu Bożym pragnie jedynie, aby szczerą pokuta była wynikiem usilnego starania o zbawienie. Pragnie dobra tych, których upomina. Pokuta zawsze łączy się z właściwą oceną relacji Bóg–człowiek. Rodzi się ona z miłości do Boga, który kochając ludzi, pragnie ich wiecznego szczęścia. Młodzież, będąca przyszłością rodziny, narodu, państwa i społeczeństwa, patrząc na przykład starszych, podejmuje wysiłki, by osiągnąć doskonałość.

¹¹ Tamże, n. 8, 7, s. 79.

1.4. Konieczność pokuty

Meliton z Sardes w *Homilii paschalnej* zwraca uwagę na konieczność pokuty wynikającą z wiary w Chrystusa. Jego zdaniem, wysiłek każdego człowieka podejmowany dla doskonalenia samego siebie i każda pokuta w imię wyższych wartości są konieczne ze względu na grzech pierworodny. Mówiąc o grzechu, stwierdza: „Człowiek z natury swej zdolny zarówno do dobrego, jak do złego, niby rola zdolna przyjąć w siebie jedno i drugie nasienie, poszedł jednak za radą chciwego wroga swego i wyciągnął rękę po owoc z zakazanego drzewa, gwałcąc przykazanie i dopuszczając się nieposłuszeństwa wobec Boga. Za to został wygnany na ten świat i zamknięty w nim niby przestępca w więzieniu”¹².

Grzech, jakiego dopuścił się pierwszy człowiek, zniszczył jego niewinną naturę i od tej chwili jest ona poddana złu. To ciągłe działanie zła w człowieku w powiązaniu z osłabioną i skażoną naturą ludzką nakłania go nieustannie do grzechu. Kontynuując wyżej zacytowane słowa, Meliton z Sardes dodaje: „Długo żyjąc na ziemi i pozostawiwszy po sobie liczne potomstwo, przekazał swoim dzieciom w spadku nie niewinność, ale pożądlivość, nie niezniszczalność, lecz zniszczalność, nie chwałę, lecz hańbę, nie wolność, lecz niewolę, nie królowanie, lecz tyranie, nie życie, lecz śmierć, nie zbawienie, lecz zatracenie. Niesłychany w swej grozie był ów stan potępienia, w jakim ludzkość żyła na ziemi. Trzymani pod tyranie grzechu, wydani na pastwę namiętności, szarpani nigdy nie zaspokojoną żądzą rozkoszy, ludzie grzęźli w wiarołomstwie, cudzołóstwie, chciwości, skąpstwie, zabójstwach, okrucieństwie. (...) I z tego to właśnie powodu dokonało się w ciele Pana misterium paschalne”¹³.

Są to słowa wyraźnie dające do zrozumienia, jak wielkie zło w świecie i w konkretnym człowieku wywołał grzech Adama. Konieczne było przyście Chrystusa na ziemię i dokonanie się w Jego ciele misterium paschalnego. Te wszystkie słabości, jakim uległ człowiek, są powodem, dla którego istnieje konieczność pokutowania, aby przez nie wyzwolić się z jarzma grzechu.

1.5. Wiara w Chrystusa

Pokuta jest właściwym środkiem do przewycięzania zakusów złego ducha i do umocnienia natury ludzkiej w walce ze złem moralnym. Przyj-

¹² Meliton z Sardes, *Homilia paschalna*, w: *Antologia Literatury Patrystycznej*, t. 1, dz. cyt., s. 82.

¹³ Tamże.

ście Chrystusa umocniło człowieka w dobru, a Jego Krzyż stał się symbolem zwycięstwa po wszystkie czasy: „Jestem – powiada – Chrystusem. A więc przybywajcie do mnie ludzie wszystkich ras, zmasani grzechem, a otrzymacie przebaczenie win. Jam jest bowiem tym, który przebacza, jestem waszą Paschą wyzwalającą, Barankiem za was ofiarowanym, i zmartwychwstaniem, i królem. Wyniosłem was na wyżyny niebiańskie, pokażę wam Ojca przedwiecznego, wskreszę was prawicą moją”¹⁴.

Pokutując, człowiek ufa jednocześnie Chrystusowi, który zmazuje grzechy i ofiarowuje przebaczenie win¹⁵. Wszystko, co czyni, łącznie z poddawaniem się pokucie, daje mu możliwość doskonalenia siebie i stawania się gorliwszym wyznawcą Chrystusa. Chrystus jest dla człowieka wszystkim, bo wszystko zależne jest od Niego. Jest On Paschą wyzwalającą i Barankiem za ludzkość ofiarowanym. W Chrystusie jest zbawienie i ze względu na to ludzie czynią pokutę, ufając, że każdy czyn spełniony szczerym sercem świadczyć będzie za nimi. Choć pełnią pokutę na ziemi, to jednak robią to z myślą o życiu przyszłym, o przyszłej radości, która pokryje wszystkie obecne utrapienia, jakim dziś są poddani. Wiara jest więc wartością nieprzemijającą na ziemi, jest siłą pozwalającą pokutować w duchu umiłowania Boga i Jego świętości¹⁶.

Zakończenie

1. Znaczenie pokuty w życiu człowieka

Przedstawione wyżej wartości życia chrześcijańskiego – w świetle przeanalizowanych homilii – dają do zrozumienia, jak bardzo ważna dla losu człowieka jest jego postawa pokutna, wyrażająca pragnienie łączności z Bogiem. Pokuta, której człowiek podejmuje się z całą stanowczością, z właściwym zrozumieniem i szczerym sercem, jest dla niego szkołą umartwienia własnych namiętności i skłonności do zła. To jest prawdziwa szkoła miłości do Boga, który ofiarował się, aby zbawić ludzkość. Ta szkoła miłości uczy człowieka prawidłowego wartościowania spraw i rzeczy w życiu. Wówczas właściwie ocenia on rolę i znaczenie Boga w całym wszechświecie i zdając sobie doskonale sprawę z Jego wielkości, oddaje swoje życie Temu, który żyje na wieki.

¹⁴ Tamże, s. 83.

¹⁵ Por. A. Koperek, *Personalistyczny aspekt pojednania...*, dz. cyt., s. 64; tenże, *La formazione della coscienza...*, dz. cyt., s. 71–75.

¹⁶ Por. A. Koperek, *Personalistyczny aspekt pojednania...*, dz. cyt., s. 64–65; tenże, *La formazione della coscienza...*, dz. cyt., s. 71–81.

Szczera pokuta zdejmuje ciężar grzechów, a ponieważ ludzkość na skutek grzechu pierwotnego przytłoczona jest tym brzemieniem, pokuta jest dla niej szansą ocalenia. Pokuta rodzi się z miłości, jaką człowiek pragnie ogarnąć Boga i bliźniego, by dać wyraz swemu oddaniu się Stwórcy.

2. Wdzięczność Chrystusowi za dzieło zbawienia człowieka

Jak Chrystus zwyciężył śmierć przez zmartwychwstanie, tak każdy człowiek czyniący dobro otrzyma od Boga łaskę wiecznej radości i szczęścia. Będzie to zwycięstwo, do którego doprowadzi Bóg, gdy człowiek wypełni uczciwie Jego prawo miłości. Stanie się to, gdy górę wezmą szlachetność nad nieprawością i miłość nad złem. Ludzie pokutujący będą czuć nad własną doskonałością, a jednocześnie staną się apostołami Słowa Wcielonego, głoszącymi Dobrą Nowinę całemu światu. W tej Dobrej Nowinie wszyscy wytrwają, gdy życiem swoim dawać będą świadectwo zjednoczenia z Bogiem. Pragnienie niesienia innym światła Bożego będzie powodem dążenia do własnej doskonałości, zaparcia się samego siebie, pokutowania i umartwiania się: „To On zwyciężył śmierć, mordercę ludzkości. On, widziany jak owca na zabicie, złożony w ofierze jak baranek, wybawił nas od zraty świata tego, niby z ziemi egipskiej, wyswobodził nas z niewoli diabelskiej niby spod władzy faraona, nazaczył dusze nasze duchem swoim niby pieczęcią, a członki ciała naszego pomazał krwią swoją”¹⁷.

Według autorów przeanalizowanych homilii, za dokonane dzieło należy się Chrystusowi pełne oddanie w miłości, która wyzwala pragnienie pokuty za grzeszność i obrazę Boskiego majestatu. W końcu jednak, po utrapieniach czasu obecnego, razem z Chrystusem ludzkość zwycięży i radować się będzie życiem wiecznym. Takie jest ludzkie przeznaczenie i powołanie, do którego wszyscy zostali przez Boga stworzeni i obdarzeni nieśmiertelną duszą oraz wolną wolą. Należy więc – zdaniem autorów starochrześcijańskich – wybierać to, co jest dobre i godne człowieczeństwa, a dzięki czemu pokonuje się słabości, aby otrzymać nagrodę chwały w niebie. Analiza treści kerygmatu *Drugiego listu Klemensa Rzymskiego* i *Homilii paschalnej* Melitona z Sardes podkreśla znaczenie pokuty w życiu człowieka, w której wyraża się wdzięczność Chrystusowi za dzieło zbawienia.

¹⁷ Meliton z Sardes, *Homilia paschalna*, dz. cyt., s. 82.

Summary

The analysis of two selected early Christian homilies, such as the *Second Epistle of Clement of Rome* and the *Paschal Homily* of Melito of Sardis, is emphasizing the value of Christian penance.

Presentation of the issues of penance is aiming to penetrate the deepest values of the human spirit in order to better understand the essence of Christianity. It is therefore valid to show the importance of penance in the context of the whole spiritual life of man.

Analysis of the content of kerygma of the *Second Epistle of Clement of Rome* and the *Paschal Homily* of Melito of Sardis is showing the sense of penance which expresses gratitude to Christ for the work of human salvation.

Ks. Jerzy Koperek, święcenia kapłańskie z rąk Jana Pawła II 1986, prof. KUL, kierownik Katedry Życia Społecznego Rodziny w Instytucie Nauk o Rodzinie KUL. Studia zagraniczne odbył w Weronie i Rzymie m.in. na Teresianum, Angelicum i Gregorianum. Habilitacja z nauk humanistycznych. Autor i współautor ok. 100 artykułów naukowych, 12 publikacji książkowych, licznych recenzji prac naukowych. Jego prace naukowe dotyczą zagadnień nowych demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, praw człowieka, praw rodziny, polityki społecznej, pracy socjalnej, teorii państwa, katolickiej nauki społecznej.